

ผู้เรียบเรียง

นายกิตติวัฒน์ พิเชิตยศววัฒน์
นายสราวุธ สระมูล
นางธิดารัตน์ ภักดีรักษ์
นางสุกัญญา ณ ตะกั่วทุ่ง

กศ.บ. (ดุริยางคศาสตร์)
กศ.บ. (ดุริยางคศาสตร์สากล)
ศษ.บ. (ดุริยางค์ไทย)
ค.บ. (นาฏศิลป์), ศศ.บ. (บริหารการศึกษา)

ผู้ตรวจ

ผศ. ดร.วรกมล วงษ์สถาปนาเลิศ
ดร.เศรษฐภูมิ ปัญญาวังศ์
นายวุฒิศักดิ์ จ้องสาระ

ศป.บ. (นาฏศิลป์ไทย), ศศ.ม. (นาฏศิลป์ไทย),
ศศ.ด. (นาฏศิลป์ไทย)
ดศ.บ. (การแสดงดนตรี), ดศ.ม. (สังคีตวิจัยและพัฒนา),
ศล.ด. (ดุริยางคศิลป์)
ศษ.บ. (นาฏศิลป์ไทย)

บรรณาธิการ

นายพิสิษฐ์ สมใจ
นางสาวประกายมาศ อมรฉัตร

ศษ.บ. (ดุริยางค์สากล), ดศ.ม. (สังคีตวิจัยและพัฒนา)
กศ.บ. (นาฏศิลป์และศิลปะการแสดงศึกษา)

จัดพิมพ์โดย บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

ฝ่ายการตลาด, ฝ่ายผลิตและจัดส่ง, ฝ่ายการเงินและบัญชี :
๖๕/๑๐๕ หมู่ ๑ ซ.พระแม่กวนอิม ต.บ้านใหม่ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐
โทร. ๐ ๒๕๔๔ ๕๔๔๕, ๐ ๒๕๔๔ ๕๕๕๕, ๐ ๒๕๖๑ ๔๕๔๐-๒ โทรสาร ๐ ๒๕๖๑ ๕๕๕๓, ๐ ๒๕๔๒ ๒๑๑๑
ฝ่ายวิชาการ :
๘๗/๑๒๒ ถ.เทศบาลสงเคราะห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐
โทร. ๐ ๒๕๕๕ ๓๘๑๘-๒๐, ๐ ๒๕๕๓ ๘๑๖๘-๕ โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๒๕๒๓

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๘
พิมพ์ครั้งที่ ๑
จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
ISBN 978-616-07-2882-4
ราคา ๗๒ บาท
สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน **ดนตรีนาฏศิลป์ ๒** เล่มนี้ได้เรียบเรียงขึ้นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยยึดมาตรฐานการเรียนรู้ **ตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทาง** กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ ๒ ดนตรี และสาระที่ ๓ นาฏศิลป์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงขึ้นให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลก ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่าน**กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)** มีการสร้างเสริมสมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยใช้**โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning)** เป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง นำความรู้และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการค้นคว้า สร้างสรรค์ ทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหา สื่อสารอย่างมีวิจารณญาณ และพัฒนาสู่การประกอบอาชีพได้ ซึ่งเป็นสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ ๒๑ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ได้จัดเนื้อหาให้มีความสอดคล้องต่อเนื่องกันเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดี ตลอดจนเห็นคุณค่าของศิลปะ เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๘ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๑. ดนตรีในวัฒนธรรมไทยและต่างประเทศ
๒. การปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยและการขับร้องเพลงไทยเบื้องต้น
๓. การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลและการขับร้องเพลงสากล
๔. ฟังเพลงไพเราะวิเคราะห์บทเพลง
๕. อาชีพที่เกี่ยวกับการบันเทิง
๖. ความสัมพันธ์ของนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาไทย
๗. หลากหลายลีลานาฏศิลป์
๘. นาฏศิลป์ตะวันออก

ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุผลตามมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ฝ่ายวิชาการ บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำอธิบายรายวิชา

รายวิชา ดนตรี นาฏศิลป์ ๒
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
เวลา ๔๐ ชั่วโมง/ปี

มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของดนตรีไทย เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางดนตรี หลักการฟังและวิเคราะห์ วิเคราะห์บทเพลงและการแสดงนาฏศิลป์ไทย บทบาทของอาชีพต่าง ๆ ในธุรกิจบันเทิง การแสดงนาฏศิลป์ไทย การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง และนาฏศิลป์นานาชาติ

มีทักษะการบรรเลงเครื่องดนตรีไทย ได้แก่ ขลุ่ยเพียงออ ซอด้วง ซออู้ จะเข้ ระนาดเอกฆ้องวงใหญ่ และเครื่องดนตรีสากล ได้แก่ กีตาร์ มีทักษะในการแสดงนาฏศิลป์ไทย รำวงมาตรฐาน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของนาฏศิลป์ไทยกับวิชาอื่น ๆ ประเพณีวัฒนธรรม และศิลปะแขนงต่าง ๆ ได้

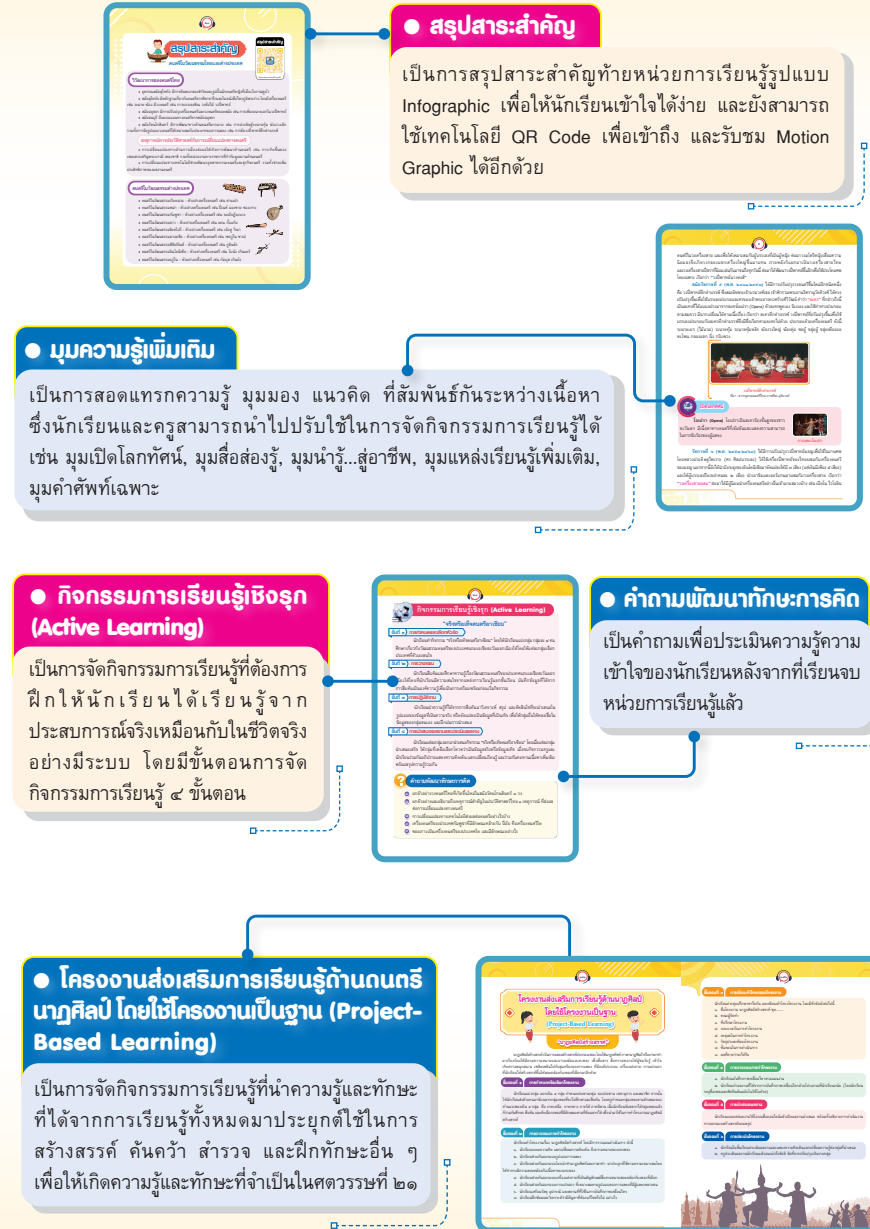
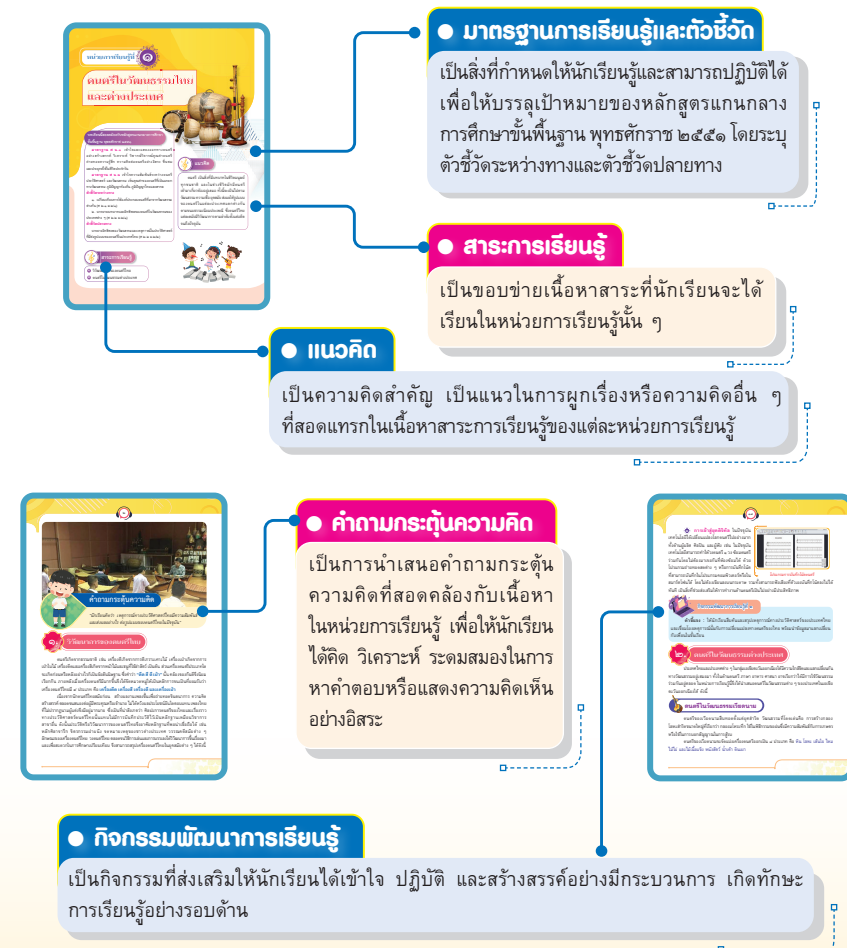
ชื่นชมและเห็นคุณค่าของดนตรีและนาฏศิลป์ไทย สืบทอดและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม นำความรู้และความสามารถไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตารางวิเคราะห์หน่วยการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

หน่วยการเรียนรู้	มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด																	
	ศ ๒.๑							ศ ๒.๒		ศ ๓.๑						ศ ๓.๒		
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๑	๒	๑	๒	๓	๔	๕	๑	๒	๓	
๑. ดนตรีในวัฒนธรรมไทยและต่างประเทศ	✓							✓	✓									
๒. การปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยและการขับร้องเพลงไทยเบื้องต้น		✓		✓		✓												
๓. การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลและการขับร้องเพลงสากล		✓		✓		✓												
๔. ฟังเพลงไพเราะวิเคราะห์บทเพลง	✓		✓		✓	✓		✓										
๕. อาชีพที่เกี่ยวกับการบันเทิง							✓											
๖. ความสัมพันธ์ของนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาไทย										✓				✓	✓			
๗. หลากหลายลีลานาฏศิลป์											✓	✓	✓			✓		
๘. นาฏศิลป์ตะวันออก															✓		✓	

แนะนำหนังสือเรียน

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานเล่มนี้ มีเนื้อหาที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทางกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ ๒ ดนตรี และ สาระที่ ๓ นาฏศิลป์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ อีกทั้งยังได้เพิ่มเติมความรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และเกิดเจตคติที่ดีต่อศิลปะอย่างเหมาะสมในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ดนตรีในวัฒนธรรมไทย และต่างประเทศ

๑

- ๑ วิวัฒนาการของดนตรีไทย ๒
- ๒ ดนตรีในวัฒนธรรมต่างประเทศ ๑๔
 - สรุปสาระสำคัญ ๒๐
 - กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๒๑
 - คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๒๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

การปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย และการขับร้องเพลงไทยเบื้องต้น

๒๒

- ๑ หลักการปฏิบัติเครื่องดนตรีไทยเบื้องต้น ๒๓
- ๒ หลักการขับร้องเพลงไทยเบื้องต้น ๓๒
 - สรุปสาระสำคัญ ๓๘
 - กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๓๙
 - คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๓๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากล และการขับร้องเพลงสากล

๔๐

- ๑ หลักการปฏิบัติเครื่องดนตรีสากลเบื้องต้น ๔๑
- ๒ หลักการขับร้องเพลงสากลเบื้องต้น ๕๒
 - สรุปสาระสำคัญ ๕๙
 - กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๖๐
 - คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๖๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

ฟังเพลงไพเราะวิเคราะห์บทเพลง

๖๑

- ๑ หลักการฟังเพลงและวิเคราะห์เพลงไทย ๖๒
- ๒ หลักการฟังเพลงและวิเคราะห์เพลงสากล ๖๕
 - สรุปสาระสำคัญ ๗๓
 - กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๗๔
 - คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๗๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบันเทิง

๗๕

- ๑ อาชีพทางด้านดนตรี ๗๖
- ๒ บทบาทของดนตรีในธุรกิจบันเทิง ๘๑
 - สรุปสาระสำคัญ ๘๒
 - กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๘๓
 - คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๘๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

ความสัมพันธ์ของนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาไทย ๘๔

- ๑ ความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์และการละครกับวิชาอื่น ๆ ๘๕
- ๒ ความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์และการละครกับประเพณีวัฒนธรรม ๙๐
- ๓ ความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์และการละครกับศิลปะแขนงต่าง ๆ ๙๓
 - สรุปสาระสำคัญ ๙๕
 - กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๙๖
 - คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๙๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗

หลากหลายลีลานาฏศิลป์ ๙๗

- ๑ รำวงมาตรฐาน ๙๘
- ๒ นาฏศิลป์พื้นเมืองที่แสดงเป็นเรื่องราว ๑๐๘
- ๓ หลักการวิจารณ์การแสดงนาฏศิลป์ไทย ๑๑๓
 - สรุปสาระสำคัญ ๑๑๕
 - กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๑๑๖
 - คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๑๑๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘

นาฏศิลป์ตะวันออก ๑๑๗

- นาฏศิลป์ตะวันออก ๑๑๘
 - สรุปสาระสำคัญ ๑๓๗
 - กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๑๓๘
 - คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๑๓๘
- โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านดนตรีโดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) ๑๓๙
- โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) ๑๔๑
- บรรณานุกรม ๑๔๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ดนตรีในวัฒนธรรมไทย และต่างประเทศ

บทเรียนนี้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

มาตรฐาน ศ ๒.๑ เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ ๒.๒ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ตัวชี้วัดระหว่างทาง

๑. เปรียบเทียบการใช้องค์ประกอบดนตรีที่มาจากวัฒนธรรมต่างกัน (ศ ๒.๑ ม.๒/๑)

๒. บรรยายบทบาทและอิทธิพลของดนตรีในวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ (ศ ๒.๒ ม.๒/๑)

ตัวชี้วัดปลายทาง

บรรยายอิทธิพลของวัฒนธรรมและเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่มีต่อรูปแบบของดนตรีในประเทศไทย (ศ ๒.๒ ม.๒/๒)

แนวคิด

ดนตรี เป็นสิ่งที่มีบทบาทในชีวิตมนุษย์ทุกชนชาติ และในช่วงชีวิตมักมีดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ ทั้งนี้จะเป็นไปตามวัฒนธรรม ความเชื่อ ยุคสมัย ส่งผลให้รูปแบบของดนตรีในแต่ละประเทศแตกต่างกันตามขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งดนตรีไทยแต่ละสมัยมีวิวัฒนาการตามลำดับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สาระการเรียนรู้

- ๑ วิวัฒนาการของดนตรีไทย
- ๒ ดนตรีในวัฒนธรรมต่างประเทศ

คำถามกระตุ้นความคิด

“นักเรียนคิดว่า เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ไทยมีความสัมพันธ์ และส่งผลอย่างไร ต่อรูปแบบของดนตรีไทยในปัจจุบัน”

๑

วิวัฒนาการของดนตรีไทย

ดนตรีเกิดจากธรรมชาติ เช่น เครื่องดีเกิดจากการตีเกราะเคาะไม้ เครื่องเป่าเกิดจากการเป่าใบไม้ เครื่องตีตและเครื่องสีเกิดจากหน้าไม้และฆ้องที่ใช้ลำสัตว์ เป็นต้น ส่วนเครื่องดนตรีประเภทใดจะเกิดก่อนหรือหลังอย่างไรก็เป็นข้อสันนิษฐาน ซึ่งคำว่า **“ดี ตี สี ตี เป่า”** นั้น คล้องจองกันดีจึงนิยมเรียกกัน ภายหลังเมื่อเครื่องดนตรีมีมากขึ้นจึงได้จัดหมวดหมู่ให้เป็นหลักการจนเป็นที่ยอมรับว่าเครื่องดนตรีไทยมี ๔ ประเภท คือ **เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า**

เนื่องจากนักดนตรีไทยสมัยก่อน สร้างผลงานเพลงขึ้นเพื่อถ่ายทอดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนสนองต่อผู้มีพระคุณหรือเจ้านาย ไม่ได้หวังผลประโยชน์อันใดตอบแทน เพลงไทยที่ไม่ปรากฏนามผู้แต่งจึงมีอยู่มากมาย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ศิลปะการดนตรีของไทยและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ดนตรีไทยนั้นแทบไม่มีการบันทึกประวัติไว้เป็นหลักฐานเหมือนวิชาการสาขาอื่น ดังนั้นประวัติหรือวิวัฒนาการของดนตรีไทยจึงอาศัยหลักฐานที่พออน่าเชื่อถือได้ เช่น หลักศิลาจารึก จิตรกรรมฝาผนัง จดหมายเหตุของชาวต่างประเทศ วรรณคดีสมัยต่าง ๆ ลักษณะของเครื่องดนตรีไทย วงดนตรีไทย ตลอดจนวิธีการเล่นและการบรรเลงได้วิวัฒนาการขึ้นเรื่อยมา และเพื่อสะดวกในการศึกษาเปรียบเทียบ จึงสามารถสรุปเครื่องดนตรีไทยในยุคสมัยต่าง ๆ ได้ดังนี้

ยุคก่อนสมัยสุโขทัย

เครื่องดนตรีสำคัญในยุคก่อนสมัยสุโขทัย คือ กลองสำริด หรือที่เรียกว่า กลองมโหระทึก สันนิษฐานว่าแพร่มาจากดินแดนทางภาคเหนือของเวียดนามในยุคที่เรียกว่า วัฒนธรรมดองซอน (ประมาณ ๒๐๐ - ๓๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมยุคสำริด แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการด้านความสามารถที่สำคัญของมนุษย์ในการหลอมโลหะผสมระหว่างทองแดงกับดีบุกจนได้เป็นสำริด กลองมโหระทึกเป็นโบราณวัตถุที่พบกระจายอยู่ทั่วไปในแถบประเทศเอเชียอาคเนย์ซึ่งมีวัฒนธรรมการใช้กลองสำริดที่คล้ายคลึงกัน สันนิษฐานว่ามาสู่ดินแดนของไทยตามพื้นที่ต่าง ๆ จากเส้นทางแม่น้ำโขง อีกส่วนหนึ่งอาศัยเส้นทางเดินเรือเข้าสู่อ่าวไทยทางภาคใต้ แล้วส่งต่อเป็นทอด ๆ มายังดินแดนที่อยู่เหนือขึ้นไป กลองมโหระทึกมีลักษณะรูปร่างคล้ายทรงกระบอก ส่วนหน้ากลองและฐานกลองผายออกโดยที่หน้ากลองเป็นแผ่นเรียบภายในกลอง แต่เดิมหน้ากลองตกแต่งด้วยสัญลักษณ์รูปเปลวเพลิงที่สะท้อนให้เห็นถึงที่มาซึ่งเชื่อมโยงกับเปลวไฟ ต่อมาจึงแปรเปลี่ยนเป็นรูปสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ใกล้ชิดกับสวรรค์มากขึ้นคือ ดวงอาทิตย์ ซึ่งได้กลายมาเป็นรูปที่นิยมประดับอยู่บนหน้ากลองมโหระทึกไปในที่สุด ส่วนขอบของหน้ากลองประดับตกแต่งด้วยรูปกบในท่าทางต่าง ๆ เพราะถือว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่เปรียบเสมือนทูตของความอุดมสมบูรณ์ของไร่นา ดังนั้นกลองมโหระทึกจึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “กลองกบ” ปัจจุบันพบว่ากลองมโหระทึกเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่มีอยู่ทั่วทุกภาคในประเทศไทย

กลองมโหระทึก

นอกจากนี้ยังมีการค้นพบปรากฏหลักฐานภาพปูนปั้นประดับฐานพระเจดีย์ที่เมืองโบราณคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นภาพนักดนตรีหญิงห้าคน แต่งกายโดยห่มสไบไม่สวมเสื้อเกล้าผมมวยทรงสูง นักดนตรีหญิงสี่คนมีเครื่องดนตรีประจำตัว ได้แก่ พิณ ๕ สาย (ปัจจุบันพิณมี ๒-๔ สายเท่านั้น) พิณน้ำเต้า กรับ และฉิ่ง ส่วนอีกหนึ่งคนสันนิษฐานว่าเป็นนักร้อง

ภาพปูนปั้นเมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี
ที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/เมืองคูบัว>

สมัยสุโขทัย

หลักฐานเกี่ยวกับดนตรีในสมัยสุโขทัยที่สำคัญคือ ข้อความจากศิลาจารึกที่เขียนไว้ว่า “เสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื้อน เสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื้อน เลื้อน” โดยมีคำสำคัญที่ว่า “เสียงพาทย์” หมายถึง เครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด และ “เสียงพิณ” หมายถึง เครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด

หลักฐานสำคัญเกี่ยวกับเครื่องดนตรีในสมัยรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) ที่ได้กล่าวถึงดนตรีในไตรภูมิพระร่วง (หนังสือวรรณคดีที่แต่งขึ้นในสมัยนั้น) มีข้อความที่เกี่ยวกับการดนตรีและการขับร้องพ้องร่ำที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ตอนหนึ่งว่า “บ้างเต้น บ้างรำ บ้างพ้อง ระบำ บันลือเพลงดุริยางค์ บ้างดีด บ้างสี บ้างตี บ้างเป่า บ้างขับสัพพสาเนียง เสียงหมู่ นักคุณจนกันไปเดียรดาษ พันฉ้องกลองแตรสังข์ ระฆังกังสดาล มโหระทึกก็กก้อง ทำนุกดี” และอีกตอนหนึ่งว่า “แล้วแลร้อง ก้องขับเสียงพาทย์ เสียงพิณ แตรสังข์ ฟังเสียงกลองใหญ่ แลกลองรวม กลองเล็ก แลฉิ่งฉาบ บัณเฑาะว์ วังเวง ลางคนตีกลอง ดีพาทย์ฉ้องดีกรับรับสัพพทุกสิ่ง ลางจำพวกดีดพิณและสีซอพุด และกันฉิ่ง รังระบ่างรำเต้นเล่นสารพนักคุณทั้งหลาย สัพพดุริยางค์อยู่ครั้นเครื่องลวนเวงดังแผ่นดินจะถล่ม”

จากหลักฐานดังกล่าวนี้อาจสรุปได้ว่า เครื่องดนตรีที่พบในสมัยสุโขทัยได้แก่ พิณ (หมายถึง กระจับปี่หรือพินน้ำเต้า) ฉ้อง ระฆัง กังสดาล มโหระทึก กลองทัด ตะโพน ฉิ่ง ฉาบ กรับ บัณเฑาะว์ ซอพุด (สันนิษฐานว่าเป็นซอสามสาย) แตร สังข์ ปี่ไฉน เขาสัตว์ โดยที่ยังไม่พบหลักฐานเกี่ยวกับบทเพลงที่ใช้บรรเลงในสมัยสุโขทัย

ดนตรีในสมัยสุโขทัย มีลักษณะเป็นการขับลำนำและร้องเล่น มีแนวทำนองสั้น สามารถสรุปได้ว่ามีการผสมวงดนตรีแบบต่าง ๆ ดังนี้

การบรรเลงพิณ เป็นการบรรเลงพิณ (พินน้ำเต้า) ประกอบการขับร้องหรือขับลำนำ โดยผู้บรรเลงพิณจะเป็นผู้ขับร้องหรือขับลำนำไปด้วย

วงขับไม้ เป็นวงดนตรีที่ปรากฏชื่ออยู่ในวรรณคดีโบราณหลายเรื่อง เชื่อว่าเป็นวงดนตรีที่เก่าแก่ที่สุดใช้ในการขับกล่อมและเป็นดนตรีเกียรติยศในงานพระราชพิธีนับแต่สมัยสุโขทัย ประกอบด้วยผู้ที่ขับลำนำหรืออ่านฉันทสฤดี ผู้สืบทอดสามสายบรรเลงคลอไปกับเสียงขับและแทรกในระหว่างบทขับ และผู้ที่มีบันเฑาะว์ไวให้จังหวะ สำเนียงของซอสามสายที่นุ่มลึกสงบนิ่งจะทำให้เกิดการน้อมนำจิตใจผู้ฟังให้คล้อยตามไปกับบทฉันทสฤดีและการขับลำนำซึ่งเสียงซอสามสายจะเปล่งประสานกับเสียงขับร้องอย่างกลมกลืน

“วงขับไม้” มีบทบาทในงานพระราชพิธีสมโภชของพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง เช่น กล่อมเสวตฉัตรในพระราชพิธีฉัตรมงคล (ปัจจุบันเหลือการไว้อบถะว้อย่างเดียว) กล่อมช้างในพระราชพิธีขึ้นระวางพระคชาธาร กล่อมพระบรมมในพระราชพิธีสมโภชเดือน และขึ้นพระอู่ บรรเลงในงานฉลองพระราชมณฑิร

วงขับไม้

ที่มา : Thai Music Division สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

วงเครื่องประโคมในพระราชพิธี เป็นการผสมวงอย่างพิเศษเพื่อเป็นการถวายพระเกียรติ ต่อองค์ประธานในพิธี และสัญลักษณ์ที่รวมความเป็นสิริมงคลเข้าไว้ด้วยกันโดยมีการประโคมแตรและกลองมโหระทึก การประโคมแตรสังข์และกลองชนะ เพื่อใช้ประโคมในการเสด็จพระราชดำเนินต่าง ๆ

วงปีพาทย์เครื่องห้า จำแนกเป็น ๒ ชนิด คือ ชนิดเบา และชนิดหนัก

- วงปีพาทย์ชนิดเบา หรือเรียกว่า วงปีพาทย์ชาตรี ใช้สำหรับเล่นประกอบการแสดงละครชาตรี ในปัจจุบันพบวงดนตรีชนิดนี้ประกอบการแสดงพื้นเมืองภาคใต้ เช่น มโนราห์ หนังตะลุง เครื่องดนตรีประกอบด้วย ปี่นอก ฉ้องคู่ โทนชาตรี (ทับ) กลองชาตรี และฉิ่ง

วงปี่พาทย์ชาตรี

• วงปี่พาทย์ชนิดหนัก หรือเรียกว่า วงปี่พาทย์เครื่องห้า ประกอบด้วย ปี่ใน ฆ้องวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด และจิ้ง ใช้บรรเลงประกอบการแสดงโขน สำหรับเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์เครื่องห้า ชนิดหนักนี้ จากหลักฐานข้อความในหนังสือไตรภูมิพระร่วงตอนหนึ่งที่กล่าวว่า **“लगคณตักกลอง ตีพาทย์ ฆ้อง ตี กรับ....”** คำว่า **“พาทย์”** ในที่นี้อาจหมายถึงระนาด และมีทางที่จะเป็นไปได้ถ้านึกถึงคำว่า **“ปาด”** ของมอญ หรือ **“ปัดตลาร”** หรือ **“ปัดยา”** ของพม่า ที่หมายถึงระนาด อย่างไรก็ตาม มีแนวคิดอีกประการ คือ ในสมัยสุโขทัยยังไม่มีระนาด ดังนั้นที่กของอาจารย์มนตรี ตราโมท ในหนังสือดนตรีสมัยสุโขทัย กล่าวถึงประสมการณที่เคยจัดวงปี่พาทย์เครื่องห้าบรรเลงประกอบละครพูดเรื่อง พระร่วง ถวายแด่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) ซึ่งต่อมารับสั่งให้เอาระนาดออกพร้อมทั้ง ตีระว่าเครื่องห้าสมัยนั้นไม่มีระนาด หลักฐานที่ว่าไม่มีระนาดในสมัยสุโขทัยอีกประการหนึ่งคือ สันนิษฐาน จากจดหมายเหตุของลาลูแบร์ เอกอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามา เจริญพระราชไมตรี ณ กรุงสยาม เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐ สมัยปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้ทรงแปลเป็นภาษาไทยไว้ โดยในจดหมายเหตุ ไม่ได้กล่าวถึงระนาดเลย คงกล่าวถึงปี่ใน ฆ้องวง ตะโพน และกลองทัด เท่านั้น

วงปี่พาทย์เครื่องห้า

สมัยอยุธยา

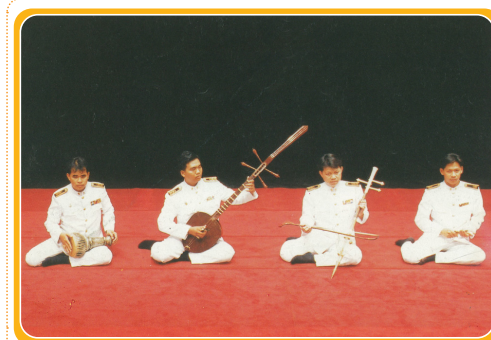
การดนตรีของไทยในสมัยนี้ ได้มีการปรับปรุงตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้นถึงตอนปลาย มีเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้นดังปรากฏหลักฐานในกฎมณเฑียรบาลสมัยพระบรมไตรโลกนาถว่า **“ห้ามร้องเพลงเรือ เป่าขลุ่ย สีซอ ตีกระจับปี่ ตีตะจะเข้ ตีโพนทับในเขตพระราชฐาน”** ได้แก่ กระจับปี่ ขลุ่ย จะเข้ โพน ทับ สำหรับการประสมวงดนตรีในสมัยอยุธยาจึงพอสรุปได้ดังนี้

วงปี่พาทย์เครื่องห้า ประกอบด้วยเครื่องดนตรีเหมือนในสมัยสุโขทัย แต่เพิ่มระนาดเอกเข้ามา

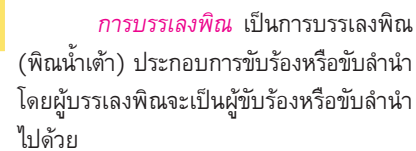
วงปี่พาทย์เครื่องห้าในสมัยอยุธยา

วงมโหรีเครื่องสี่ เป็นวงมโหรีโบราณที่เกิดจากการผสมเครื่องดนตรีในวงขับไม้กับวงบรรเลงพิณ เข้าด้วยกัน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานไว้ว่า วงดนตรีมโหรี ยุคแรกเริ่มประกอบด้วยนักดนตรี ๔ คน มีคนขับลำนำและตีกรับพวงให้จังหวะ ๑ คน คนสีซอสองสาย ๑ คน คนตีกระจับปี่ ๑ คน และคนตีโพน ให้จังหวะอีก ๑ คน เรียกชื่อวงตาม จำนวนคนว่า **“มโหรีเครื่องสี่”** ซึ่งเป็นการ ผสมวงอย่างเล็ก ๆ ที่ใช้ขับกล่อมให้ ความบันเทิงในราชสำนัก แต่เดิมวงมโหรี นั้นเป็นของผู้ชาย โดยผู้มีบรรดาศักดิ์ ในสมัยนั้นนิยมให้บริวารผู้หญิงหัดเล่น วงมโหรีเครื่องสี่จึงเป็นวงที่ผู้หญิงบรรเลง นับแต่นั้นเป็นต้นมา

วงมโหรีเครื่องสี่

ที่มา : สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์

ที่มา : สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์

เนื่องจากระยะเวลาในสมัยธนบุรีมีเพียง ๑๕ ปี และสภาพบ้านเมืองอยู่ในระยะฟื้นฟูบูรณะประเทศหลังสงคราม จึงไม่ปรากฏหลักฐานการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกี่ยวกับเครื่องดนตรีไทย โดยยังคงยึดแบบแผนมาจากสมัยอยุธยา

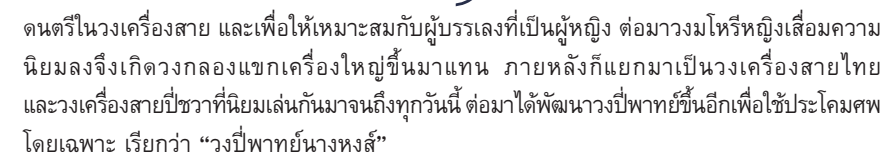
การดนตรีไทยมีพัฒนาการขึ้นเป็นลำดับ ดังนี้

สมัยรัชกาลที่ ๑ (พ.ศ. ๒๓๖๕-๒๓๙๒) แต่เดิมวงปี่พาทย์มีกลองทัดเพียงลูกเดียวจึงได้เพิ่มกลองทัดขึ้นอีก ๑ ลูก เพื่อให้มีเสียงต่างกัน ลูกหนึ่งเสียงสูงตั้ง “ตุม” เรียกว่า “ตัวผู้” อีกลูกหนึ่งเสียงต่ำตั้ง “ต้อม” เรียกว่า “ตัวเมีย” นิยมใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนวงมโหรีมีการเติมระนาดไม้และระนาดแก้ว

สมัยรัชกาลที่ ๒ (พ.ศ. ๒๓๕๒-๒๓๖๗) มีการนำใบพัดมาบรรเลงประกอบการขับเสภา และใช้กลองสองหน้าแทนตะโพนและกลองทัด เพราะเสียงของตะโพนและกลองทัดดังเกินไป นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระปรีชาสามารถด้านการบรรเลงซอสามสาย เป็นอย่างยิ่ง ซอสามสายส่วนพระองค์มีชื่อเรียกว่า “ซอสายฟ้าฟาด” ส่วนวงมโหรีมีการยกเลิกระนาดแก้ว และใช้ฆ้องวงแทน

สมัยรัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๙๔) ได้เพิ่ม “ระนาดทุ้ม” ให้บรรเลงคู่กับระนาดเอก ในวงปี่พาทย์ และเพิ่ม “ฆ้องวงเล็ก” ให้บรรเลงคู่กับฆ้องวงใหญ่ เพิ่มปี่นอกให้มาเป็นคู่กับปี่ใน เพิ่มโหม่งและฉาบเล็ก เรียกว่า “วงปี่พาทย์เครื่องคู่” แต่ปัจจุบันไม่นิยมใช้ปี่นอก ส่วนวงมโหรีมีการเพิ่ม ฉาบและใช้ฉิ่งแทนกรับพวง

สมัยรัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๙๕-๒๔๑๑) เพิ่มเครื่องดนตรีอีก ๒ ชนิด คือ ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มเหล็ก เรียกว่า **“วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่”** นอกจากนี้ยังได้ปรับปรุงวงมโหรีหญิงซึ่งมีมาแต่ สมัยอยุธยาให้เป็นวงมโหรีเครื่องใหญ่ โดยวิธีย่อส่วนของระนาดเอก ระนาดทุ้ม ระนาดทุ้มเหล็ก พ้องวงใหญ่ และพ้องวงเล็กให้มีขนาดเล็กกว่าเดิมเพื่อมิให้มีเสียงดังกว่าเสียงของเครื่อง

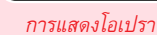
สมัยรัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓) ได้มีการปรับปรุงวงดนตรีขึ้นใหม่อีกชนิดหนึ่ง คือ วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ทรงปรับปรุงขึ้นเพื่อใช้บรรเลงประกอบละครของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ คำว่า **“ละคร”** ที่กล่าวถึงนี้เป็นละครที่ได้แบบอย่างมาจากละครโอเปร่า (Opera) ตัวละครพูดเอง ร้องเอง และใช้ท่าทางประกอบตามสมควร มีฉากเปลี่ยนได้ตามเนื้อเรื่อง เรียกว่า ละครดึกดำบรรพ์ วงปี่พาทย์ที่ปรับปรุงขึ้นเพื่อใช้บรรเลงประกอบกับละครดึกดำบรรพ์จึงมีชื่อเรียกตามละครไปด้วย ประกอบด้วยเครื่องดนตรี ดังนี้ ระนาดเอก (ไม้ نرم) ระนาดทุ้ม ระนาดทุ้มหลัก มโหรีวงใหญ่ มโหรีวงหุ่ย ซออู้ ซลุ่ยซู้ ซลุ่ยเพียงออ ตะโพน กลองแขก ฉิ่ง กรับพวง

ที่มา : สารานุกรมดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดริยางค์

โอเปร่า (Opera) โอเปร่าเป็นละครร้องชั้นสูงของชาวตะวันตก มีเนื้อหาทางดนตรีที่เข้มข้นและแสดงความสามารถในการขับร้องของผู้แสดง

รัชกาลที่ ๖ (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๖๘) ได้มีการปรับปรุงวงปี่พาทย์มอญเพื่อใช้ในงานศพ โดยหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ใช้เครื่องปี่พาทย์ของไทยผสมกับเครื่องดนตรีของมอญ นอกจากนี้ยังได้นำอังกะลุงของอินโดนีเซียมาดัดแปลงให้มี ๗ เสียง (แต่เดิมมีเพียง ๕ เสียง) และให้ผู้บรรเลงถือเขย่าคนละ ๒ เสียง นำเอาขิมและออร์แกนมาผสมกับวงเครื่องสาย เรียกว่า **“วงเครื่องสายผสม”** ต่อมาได้มีพยานนำเครื่องดนตรีอย่างอื่นเข้ามาผสมวงบ้าง เช่น เปียโน ไวโอลิน

รัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๖๘-๒๔๗๗) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยดนตรีไทยเป็นอย่างมาก และได้พระราชนิพนธ์บทเพลงอันไพเราะยิ่ง ๓ เพลง คือ เพลงโหมโรงคลื่นกระทบฝั่ง เพลงเขมรลอองค์ เกา เพลงราตรีประดับดาว เกา สมัยนี้เป็นยุคที่ศิลปะการดนตรีเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด

รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๔๘๔) ดนตรีไทยเริ่มซบเซาลงเพราะเป็นช่วงสงครามโลก ครั้งที่ ๒ ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้ประเทศไทยทัดเทียมอารยประเทศ จึงห้ามมิให้บรรเลงดนตรีไทยถ้าไม่ได้ขออนุญาตก่อน นับแต่นั้นดนตรีไทยก็ซบเซาลง แม้ว่าภายหลังนโยบายดังกล่าวจะยกเลิกไป แต่ดนตรีไทยก็ไม่ได้เจริญรุ่งเรืองเช่นเดิมแล้ว

รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๕๕๙) การดนตรีไทยได้มีการปรับปรุงให้เจริญก้าวหน้าขึ้น มีการริเริ่มและดำเนินการจัดผสมวงดนตรีขนาดใหญ่ขึ้นเป็นครั้งแรก ประกอบด้วยเครื่องดนตรีครบทุกประเภท มีนักดนตรีร่วมบรรเลงกว่า ๒๐๐ คน ใช้ชื่อว่า **“วงมหาดุริยางค์”** ดำเนินการฝึกซ้อมโดย อาจารย์ประสิทธิ์ ถาวร จากการแสดงมหาดุริยางค์ครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำรัสว่า **“ที่ได้ไปฟังก็เกิดความรู้สึกปีติอย่างยิ่ง เพราะเห็นถึงว่าดนตรีไทยนี้บรรเลงด้วยวงใหญ่ ทำให้เกิดพลัง ทำให้เกิดความรู้สึกที่มหัศจรรย์ทีเดียว เมื่อได้แสดงเช่นนั้น เลยทำให้คิดว่าดนตรีไทยนี้จะทำให้ใหญ่โตก็ทำได้ ในการนี้เป็นที่น่าชื่นชมและต้องชมเชยว่าทำด้วยความเพียรอย่างยิ่ง เพราะจะต้องฝึกอย่างมากที่จะให้วงใหญ่อย่างนี้บรรเลงด้วยความไพเราะได้อย่างดี หมายถึงจะต้องฝึกมากและต้องรักษาวินัยให้จงดี ทั้งนี้ก็แสดงให้เห็นว่าทุกคนได้มีความตั้งใจที่จะรักษาวัฒนธรรมของบ้านเมือง คือ ดนตรีของเรา ดนตรีไทย เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ว่าเรามีของดีในทางศิลปะ ก็นับว่าเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม ในทางเป็นชาติไทยก็เป็นความหวัง เพราะว่าถ้าเรารักษาวัฒนธรรมด้วยความเข้มแข็งเช่นนี้ หมายความว่าเรากำลังรักษาความเป็นปึกแผ่นของชาติ วิญญาณของชาติไทยอยู่ มีหวังว่าเราจะอยู่ยงได้”** นอกจากนั้นในรัชสมัยนี้มีการนำเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีสากลมาผสมวงกัน โดยการเทียบเสียงเครื่องดนตรีไทยตามมาตรฐานของเครื่องดนตรีสากล เกิดเป็นวงดนตรีไทยร่วมสมัย บรรเลงทั้งเพลงไทยและเพลงสากล เช่น วงฟองน้ำ วงบอยไทย วงกอไผ่

รัชกาลที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๙-ปัจจุบัน) พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฟื้นฟูและอนุรักษ์ราชประเพณีหลายอย่าง ซึ่งมีดนตรีไทยประกอบพิธี เช่น พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน โดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ที่มีการนำวงปี่ชวากลองแขกจากกรมศิลปากรร่วมบรรเลงในขบวน รวมทั้งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านดนตรีไทยและทรงส่งเสริมสนับสนุนงานด้านดนตรีไทย เช่น ทรงร่วมบรรเลงดนตรีไทยในงานดนตรีไทยอุดมศึกษา นอกจากนั้นรัฐบาลยังกำหนดให้มีปี่พาทย์ในวชิรธรรมไทย หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ได้จัดการประกวดดนตรีไทยเพื่อเพิ่มโอกาสให้เยาวชนได้แสดงความสามารถมากขึ้น

นอกจากนี้ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีไปอย่างรวดเร็ว ได้เกิดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่ดนตรีไทยให้บุคคลทั่วไปเข้าถึงได้มากขึ้น เช่น การพัฒนาแอปพลิเคชันในการตั้งเสียงดนตรีไทย การนำเพลงไทยเดิมเข้าสู่แพลตฟอร์มการฟังเพลงออนไลน์ต่าง ๆ การสอนการปฏิบัติดนตรีไทย รวมถึงการแสดงดนตรีไทยผ่านเว็บไซต์หรือช่องทางออนไลน์ ปรากฏการณ์นี้ นอกจากจะเป็นการเผยแพร่ดนตรีไทยไปสู่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เนื่องจากไม่เพียงประชากรของประเทศไทยเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงผลงานดนตรีไทยได้ แต่ประชากรทั่วโลกยังสามารถเข้าถึงได้จากทุกที่ สามารถรับชมได้ตลอดเวลา จึงถือเป็นวิธีการอนุรักษ์ดนตรีไทยให้คงอยู่สืบต่อไปอย่างยั่งยืน

เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางดนตรี

ประเทศไทยเรานั้นมีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางด้านดนตรี โดยในหน่วยการเรียนรู้นี้ได้จำแนกออกเป็น ๒ กลุ่มการเปลี่ยนแปลง คือ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกับงานดนตรี

ในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ส่งผลทางอิทธิพลต่อดนตรีในประเทศไทยนั้นสามารถสรุปและแบ่งออกเป็น ๓ ช่วง ดังนี้

๑ การปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๕ หนึ่งในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางดนตรีในประเทศไทยคือ การปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๕) ทรงนำแนวคิดการใช้บทเพลงเพื่อเป็นเกียรติยศแก่สถาบันพระมหากษัตริย์และใช้ในการแสดงความเคารพ เมื่อครั้งเสด็จประพาสเมืองสิงคโปร์ ซึ่งขณะนั้นเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ วงดุริยางค์ของกองทหารสิงคโปร์ได้บรรเลงเพลง God Save The Queen เพื่อเป็นเกียรติยศและถวายความเคารพเนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีเพลงเกียรติยศเป็นของตนเอง เมื่อเสด็จ กลับประเทศไทยจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีเพลงเพื่อเป็นเกียรติยศแก่สถาบันพระมหากษัตริย์และใช้ในการแสดงความเคารพ โดยคณะครูดนตรีไทยได้เลือกเพลงบุหลันลอยเลื่อนเป็นเพลงเกียรติยศเพลงแรก และได้มีการปรับปรุงเรื่อยมาทั้งทำนองและคำร้องจนเป็นเพลงสรรเสริญพระบารมีในปัจจุบัน

นอกจากนั้นในช่วงการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๕ ยังมีเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ดนตรีของประเทศไทยอีกมาก เช่น การขับร้องประสานเสียงหมู่ชายหญิงเป็นครั้งแรกในงานเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. ๒๔๓๑ การบันทึกเสียงการบรรเลงวงปี่พาทย์โดยคณะนายบุญยืมหินทร์ เมื่อเดินทางไปแสดงดนตรีที่กรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมัน

เปิดโลกทัศน์

God Save The Queen

บทเพลง God Save The Queen เป็นบทเพลงประจำชาติของสหราชอาณาจักร ไม่ปรากฏผู้ประพันธ์ที่แน่ชัด โดยบทเพลงสามารถปรับเปลี่ยนชื่อเพลงและเนื้อเพลงเป็น God Save The King ได้ขึ้นอยู่กับกษัตริย์ของกษัตริย์ในขณะนั้น

๒ ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศไทยได้ริเริ่มการมีเพลงประจำชาติเป็นของตัวเอง โดยในช่วงแรกใช้เพลงชาติไทยฉบับประพันธ์ทำนองโดยพระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) และประพันธ์คำร้องโดยขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) ซึ่งใช้อยู่ในช่วงเวลาที่ไม่มากนักและไม่มีการประกาศรับรองจากทางราชการ จนในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการจัดประกวดการประพันธ์เนื้อร้องเพลงชาติไทยขึ้นเนื่องจากในสมัยนี้มีการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” ผลปรากฏว่า เนื้อร้องเพลงชาติไทยของหลวงสารานุประพันธ์ (นวล ปาจิณพยัคฆ์) ได้รับการคัดเลือกและได้รับการประกาศให้ใช้เป็นเพลงชาติไทยมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นในช่วงนี้ยังมีเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อดนตรีในประเทศไทยอีกมาก เช่น เกิดบทเพลงปลุกใจขึ้น ซึ่งบุคคลที่มีความสำคัญคือ หลวงวิจิตรวาทการ เกิดสถาบันทางดนตรีและหน่วยงานของรัฐในการดูแลงานดนตรีและนาฏศิลป์ได้แก่ กรมศิลปากรและวิทยาลัยนาฏศิลป์ ซึ่งได้มีการจัดรายการดนตรีสำหรับประชาชนเป็นครั้งแรกที่เวทีสังคีตศาลา

๓ ช่วงหลังปี พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นช่วงที่มีเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทย มีการแบ่งแยกอุดมการณ์ทางการเมือง ศิลปิน นักร้อง นักดนตรี เริ่มสร้างสรรค์บทเพลงที่มีเนื้อหาบอกเล่าเรื่องราวในสังคม ตั้งคำถามกับสังคม ซึ่งถูกพัฒนาและเรียกว่า ดนตรีเพื่อชีวิต ในปัจจุบัน

หลวงสารานุประพันธ์
(นวล ปาจิณพยัคฆ์)

ที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/หลวงสารานุประพันธ์>
(นวล ปาจิณพยัคฆ์)
(๑๓ พฤษภาคม ๒๕๖๗)

นอกจากนั้นหลัง พ.ศ. ๒๕๑๖ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันได้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมบันเทิง ทำให้ธุรกิจค่ายเพลงเกิดการแข่งขันที่จะผลิตผลงานดนตรีให้มีคุณภาพ นอกจากนั้นในส่วนของ การศึกษาด้านดนตรีในประเทศไทยได้พัฒนาให้การเรียนการสอนดนตรีขยายไปในวงกว้างตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงอุดมศึกษา

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีกับงานดนตรี

การเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งอิทธิพลต่อดนตรีเป็นอย่างมาก ไม่ใช่แค่ในประเทศไทยเท่านั้นยังรวมถึงประเทศอื่นทั่วทุกมุมโลก โดยในหน่วยการเรียนรู้นี้ได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีซึ่งส่งผลต่อดนตรีมาพอสังเขป ดังนี้

๑ การเกิดขึ้นของเครื่องบันทึกเสียง โทมัส อัลวา เอดิสัน (Thomas Alva Edison) เป็นนักประดิษฐ์ชาวอเมริกันได้สร้างเครื่องบันทึกเสียง (Phonograph) โดยเครื่องนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการบันทึกเสียงของโลก และในระยะต่อมาได้มีนักประดิษฐ์พัฒนาเครื่องบันทึกเสียงต่อยอดจากผลงานของโทมัส อัลวา เอดิสัน ไปหลายรูปแบบเพื่อให้ได้คุณภาพการบันทึกเสียงที่ดียิ่งขึ้น การบันทึกแผ่นเสียงดนตรีไทยได้รับความนิยมเป็นอย่างมากโดยบุคคลสำคัญคือ นาย ต. เก๊กชวน ผู้เริ่มต้นกิจการแผ่นเสียงตรากระต่าย โดยได้ติดต่อศิลปิน นักดนตรีไทย ไชยละคร มาบันทึกเสียงแผ่นเสียงไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในวงการดนตรีของประเทศไทย

๒ ตลับเทป (Cassette Tapes) และซีดี (Compact Disc) การประดิษฐ์ตลับเทปขึ้นมานั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการฟังเพลงโดยเฉพาะ โดยเป็นทางเลือกให้ผู้ฟังได้เลือกซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ธุรกิจค่ายเพลงนายอดขายของตลับเทปมาเป็นตัวชี้วัดหนึ่งในการประสบความสำเร็จของศิลปิน และในช่วงเวลาต่อมาความนิยมของตลับเทปเริ่มเสื่อมลงและถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีใหม่ในขณะนั้นซึ่งเรียกว่า ซีดี หรือ Compact Disc ซึ่งมีคุณภาพเสียงที่ดีกว่าตลับเทปสามารถบันทึกข้อมูลดิจิทัลได้หลากหลายประเภท และบรรจุข้อมูลได้หลายเท่า ถือเป็นวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางดนตรีครั้งใหญ่

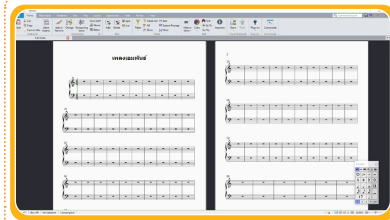
ตลับเทป (Cassette Tapes)

ซีดี (Compact Disc)

๓ การเข้าสู่ยุคดิจิทัล ในปัจจุบันเทคโนโลยีได้เปลี่ยนแปลงโลกดนตรีไปอย่างมาก ทั้งด้านผู้ผลิต ศิลปิน และผู้ฟัง เช่น ในปัจจุบันเทคโนโลยีสามารถทำให่วงดนตรี ๑ วง ซ้อมดนตรีร่วมกันโดยไม่ต้องมาเจอกันที่ห้องซ้อมได้ ด้วยโปรแกรมถ่ายทอดสดต่าง ๆ หรือการบันทึกโน้ตที่สามารถบันทึกในโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือในสมาร์ทโฟนได้ โดยไม่ต้องเขียนลงบนกระดาษ รวมทั้งสามารถฟังเสียงที่ตัวเองบันทึกโน้ตลงไปได้ทันที เป็นสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้การทำงานด้านดนตรีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

โปรแกรมการบันทึกโน้ตดนตรี

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ที่ ๑

คำชี้แจง : ให้นักเรียนสืบค้นและสรุปเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย และเชื่อมโยงเหตุการณ์นั้นกับการเปลี่ยนแปลงทางดนตรีของไทย พร้อมนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในชั้นเรียน

๒. ดนตรีในวัฒนธรรมต่างประเทศ

ประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความใกล้ชิดและแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมอยู่เสมอ ทั้งในด้านดนตรี ภาษา อาหาร ศาสนา อาจเรียกว่าได้มีการใช้วัฒนธรรมร่วมกันอยู่ตลอด ในหน่วยการเรียนรู้นี้จึงได้นำเสนอดนตรีในวัฒนธรรมต่าง ๆ ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนี้

ดนตรีในวัฒนธรรมเวียดนาม

ดนตรีของเวียดนามสืบทอดตั้งแต่ยุคสำริด วัฒนธรรมที่โดดเด่นคือ การสร้างกลองโลหะสำริดขนาดใหญ่ที่เรียกว่า กลองมโหระทึก ใช้ในพิธีกรรมขอฝนซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเกษตร หรือใช้ในการบอกสัญญาณในการสู้รบ

ดนตรีของเวียดนามจะจัดแบ่งเครื่องดนตรีออกเป็น ๘ ประเภท คือ หิน โลหะ เส้นใย ไหม ไม้ไผ่ และไม้เนื้อแข็ง หนังสัตว์ น้ำเต้า ดินเผา

ตัวอย่างเครื่องดนตรีของเวียดนาม

* **ด้านเบา (Dan Ban)** เป็นพิณสายเดี่ยว ใช้มือข้างหนึ่งดีดเพื่อสร้างเสียง ส่วนมืออีกข้างใช้โยกแท่งไม้ที่ใช้ปรับความตึงและหย่อนของสายเพื่อเปลี่ยนเสียง

ด้านเบา

ที่มา : <https://nhaccutienmanh.vn/dan-bau-co-may-day/>

ดนตรีในวัฒนธรรมพม่า

พมามีพื้นที่ติดกับไทยเป็นแนวยาวทางภาคตะวันตก เป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย วัฒนธรรมพม่า มอญ กะเหรี่ยง ไทใหญ่ และวัฒนธรรมชนชาติอื่น ๆ

วัฒนธรรมทางดนตรีของพม่า มีทั้งดนตรีที่เป็นแบบแผนของราชสำนัก ดนตรีของราษฎร และดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ บทบาทดนตรีถูกนำมาใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อความรื่นเริงบันเทิง ตลอดจนใช้ประกอบการแสดง วงดนตรีที่สำคัญคือ วงชายังวาย์ เป็นวงดนตรีประจำชาติ ใช้บรรเลงในงานต้อนรับอาคันตุกะของรัฐบาล งานที่เกี่ยวกับพิธีการทางพระพุทธศาสนา

ตัวอย่างเครื่องดนตรีของพม่า

* **ปีเนห์ (Hne)** เป็นปี่มีลำโพง กำพวดปี่ทำด้วยใบตาล เล่าปีมีรู ๗ รู สำหรับเปลี่ยนเสียงมีทั้งขนาดเล็กและใหญ่

* **มองชาย (Mang Saing)** มีลักษณะเหมือนฆ้องของไทย จุดเกิดเสียงอยู่ที่การนำเอา “ลูกโหม่ง” ที่พม่าเรียกว่า “มอง” ซึ่งเป็นโลหะทองเหลืองที่ถูกขึ้นรูปให้กลมและแบนบางอย่างถาด มีปุมเป็นจุดกระทบตรงกลางมาประกอบติดกัน ๓ รวง จากนั้นนำไปร้อยเชือกผูกไว้ในรางไม้ซึ่งพม่าเรียก “ชาย” สำหรับใช้ไม้ตี มองชายหนึ่งชุดจะมีลูกโหม่งจำนวนทั้งหมด ๑๗-๑๘ ใบ ไล่เสียงจากขนาดใหญ่ไปหาเล็กเป็นเครื่องดนตรีใช้ในวงปี่พาทย์ของพม่า